

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elvira Ström Brax

Abandonering av miljöfarligt avfall

- ur ett konkursrättsligt perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Santa Slokenberga

Termin: HT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsning och perspektiv	5
1.4 Metod och material	5
1.5 Forskningsläge	6
1.6 Disposition	6
2 KONKURS	8
2.1 Allmänna utgångspunkter	8
2.1.1 Konkursinstitutets funktion	8
2.1.2 Anhängiggörande av konkurs	8
2.1.3 Den allmänna konkursgrunden	9
2.2 Rättsverkningar av konkurs	10
2.2.1 Gälldenären och dennes egendom	10
2.2.2 Boets kostnader och företrädesordningen	10
2.2.2.1 Konkurskostnadsfordringar	11
2.2.2.2 Massafordringar	11
2.2.2.3 Konkursfordringar	12
2.2.2.4 Gälldenärsfordringar	12
2.2.3 Kvarstående skulder	13
3 ABANDONERING	14
3.1 Vad är abandonering?	14
3.2 Hur ska en abandonering genomföras?	17
3.3 När ska en abandonering genomföras?	18
3.4 Rättsverkningar av abandonering	18
3.4.1 Ansvarsbefriande verkan?	18
3.4.2 Återfår gälldenären rådighet över den abandonerade egendomen?	19
4 ABANDONERING AV MILJÖFARLIGT AVFALL	21

4.1 Konkursboets skyldighet att omhänderta miljöfarligt avfall	21
4.1.1 Allmänna utgångspunkter	21
4.1.2 Tillståndspliktig verksamhet	23
4.1.3 Begränsningar i ansvaret	23
4.2 Är det möjligt att abandonera miljöfarligt avfall?	24
5 ANALYS	27
5.1 En allmän abandoneringsrätt	27
5.2 Abandonering av miljöfarligt avfall	27
5.2.1 Preventionstanken	28
5.2.2 Förkovranstanken	29
5.2.3 Massafordringar	29
5.3 En framtida abandoneringsrätt	31
5.4 Slutsats	31
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

The aim of this essay is to investigate the *abandonment procedure* in Swedish bankruptcy law, in particular the possibility to abandon *environmentally hazardous waste* and the legal effects associated with such procedure. Abandonment refers to a procedure where a receiver, during an ongoing bankruptcy, excludes property with negative or negligible value from the bankruptcy estate's assets for the benefit of the debtor, who regains possession of the property. As a general rule, abandonment means that the bankruptcy estate is exempted from latent liabilities, expected responsibilities and costs associated with the property.

However, it is clear from environmental case law that a bankruptcy estate *is not allowed to* abandon environmentally hazardous waste and thereby limit or avoid environmental liability, even though the Land and Environment Court of Appeal in MÖD 2015:19 maintains that the bankruptcy estate has the right to abandon property in accordance with NJA 2004 s. 777. In the environmental case law, however, no detailed reasoning emerges as to why the bankruptcy estate cannot abandon environmentally hazardous waste.

From a bankruptcy law point of view, it is problematic that a bankruptcy estate cannot abandon environmentally hazardous waste, since disposing of environmentally hazardous waste often entails high costs, which can cause insolvency and subsequently put the bankruptcy estate into receivership.

With respect to the just mentioned, it is questionable whether the influence of environmental law on the bankruptcy proceedings shall be allowed to have such drastic consequences that the bankruptcy procedure loses its fundamental function, which directly causes damage to the creditor collective whose interest the procedure shall benefit.

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att undersöka abandoneringsförfarandet inom den svenska konkursrätten, i synnerhet möjligheten att abandonera *miljöfarligt avfall* och rättsverkningar förknippade med sådant förfarande.

Med abandonering avses ett förfarande där en konkursförvaltare under pågående konkurs låter egendom med negativt eller försumbart värde utgå ur konkursboets förmögenhetsmassa till förmån för konkursgäldenären, som återfår rådighet över egendomen. Som huvudregel innebär abandonering att konkursboet befrias från latent ansvar, förväntade skyldigheter samt konstansrisker förknippade med egendomen. Konkursgäldenären kan inte neka till att återfå rådigheten över den abandonerade egendomen.

Av den miljörättsliga praxisen framkommer emellertid att ett konkursbo *inte* kan abandonera miljöfarligt avfall och därigenom begränsa eller undgå miljörättsligt ansvar, även om Mark- och miljööverdomstolen i MÖD 2015:19 framhåller att konkursboet *har* rätt att abandonera egendom i enlighet med NJA 2004 s. 777. Det anförs inte heller några utförliga resonemang om varför konkursboet inte kan abandonera miljöfarligt avfall.

Ur ett konkursrättsligt perspektiv är det problematiskt att ett konkursbo inte kan abandonera miljöfarligt avfall, eftersom omhändertagande av miljöfarligt avfall ofta medför höga kostnader i form av massafordringar, vilket kan försäkra insolvens och sedermera försätta konkursboet i konkurs.

Med beaktande av det nyss anförda ifrågasätts i uppsatsens avslutande del om miljörättens inflytande på konkursförfarandet ska tillåtas få sådana drastiska konsekvenser att konkursinstitutet förlorar sin avsedda funktion, vilket direkt medför skada för det borgenärskollektiv vars intresse institutet ska tillgodose.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
FRL	Förmånsrättslag (1970:979)
HD	Högsta domstolen
KFM	Kronofogdemyndigheten
KN	Koncessionsnämnden
KonkL	Konkurslag (1987:672)
MB	Miljöbalk (1998:808)
MMD	Mark- och miljödomstolen
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
TSM	Tillsynsmyndigheten i konkurser (del av Kronofogdemyndigheten)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett konkursbo kan ådra sig miljörettsligt ansvar enligt miljöbalken (1998:808) (MB) då konkursboet *förvarar* miljöfarligt avfall som genererats av konkursgäldenären *före* konkursutbrottet.¹ Exempel på miljöfarligt avfall som kan tänkas ingå i ett konkursbos förmögenhetsmassa är lagrade kemikalier, spillolja eller annat avfall med skadebringande egenskaper.² Eftersom omhändertagande av miljöfarligt avfall ofta medför höga kostnader i form av massafordringar, kan konkursboet snabbt bli insolvent och försättas i konkurs.³ Konkursförvaltaren bör således ta ställning till om det miljöfarliga avfallet ska *abandoneras*, dvs. upphäva egendomsbeslaget och med ansvarsbefriande verkan överge eller återlämna egendomen till gäldenären.⁴

Abandonering saknar emellertid *explicit* lagstöd i svensk rätt. Mot bakgrund av det oklara rättsläget är det av intresse att utreda om det faktiskt föreligger några hinder mot att med ansvarsbefriande verkan abandonera miljöfarligt avfall till konkursgäldenären.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att ur ett *konkursrättsligt perspektiv* undersöka möjligheten att abandonera miljöfarligt avfall och rättsverkningar förknippade med ett sådant förfarande. För att uppfylla ändamålet ska följande frågeställningar besvaras:

- Är det möjligt att abandonera miljöfarligt avfall, som initialt ingår i konkursboets förmögenhetsmassa, till förmån för konkursgäldenären?

---

¹ Se prop. 1997/98:45 del 1 s. 361 och del 2 s. 107; 2 kap. 3 § MB; Kronofogden (2019) s. 188. Jfr. Michanek & Zetterberg (2017) s. 290 och 294 f.; MÖD 2010:10.

² Se Michanek & Zetterberg (2017) s. 290; Mahmoudi & Rubenson (2004) s. 190.

³ Se 1 kap. 4 § KonkL; Michanek & Zetterberg (2017) s. 291; NJA 2006 s. 662; Darpö (1999) s. 121.

⁴ Se NJA 2004 s. 777; Håstad (1996) s. 427; Kronofogden (2019), s. 114, Gregow (1997) s. 73; Håstad (1997) s. 53. Jfr. NJA 1997 s. 787. Jfr. 1 kap. 2 och 4 §§ KonkL; Möller (1999) s. 111.

- Kan konkursboet genom abandonering av miljöfarligt avfall begränsa eller undgå miljörättsligt ansvar?
- Kan miljörättslig praxis om abandonering anses stå i strid med grundläggande konkursrättsliga principer?

1.3 Avgränsning och perspektiv

Uppsatsen är avgränsad till att, ur ett *rättsutvecklingsperspektiv*, undersöka möjligheten att abandonera miljöfarligt avfall med ansvarsbefriande verkan för konkursboet. Härutöver begränsas utredningen till att utröna *vem* som ska bära ansvaret för det abandonerade miljöfarliga avfallet och *inte* vad ansvaret rent faktiskt består i. Det miljörättsliga ansvaret som är förknippat med innehav av miljöfarligt avfall kommer således endast att beröras i en begränsad utsträckning.

1.4 Metod och material

Föreliggande uppsats har i huvudsak fullgjorts genom tillämpning av rättsdogmatisk metod.⁵ Uppsatsen syftar till att ge en gedigen redogörelse av abandoneringsrätten inom svensk rätt. Kapitel 2–4 är utformade efter påstående *de lege lata*.⁶ Kapitel 2 syftar till att ge läsaren en *övergripande* förståelse för konkursförfarandet och grundar sig i huvudsak på konkurslagens (1987:672) (KonkL) bestämmelser samt boken *Konkurs och annan insolvensrätt*, som anses vara ett betydande verk inom svensk konkursrätt.

Eftersom abandoneringsinstitutet saknar explicit lagstöd i svensk lagtext har praxis och doktrin utgjort de huvudsakliga källorna till utredningen i kapitel 3–4.

Dessa källor har värderats utifrån tre (3) kriterier: validitet, reliabilitet samt auktoritet.⁷ Vad gäller urval av doktrin har källans auktoritet tillmätts stor betydelse för värderingen av materialet, varför litteratur författad av framstående justitieråd och professorer inom konkurs- respektive miljörett an-

---

⁵ Se Kleineman (2018) s. 21 ff.; Sandgren (2018) s. 48 f.; Lehrberg (2018) s. 207.

⁶ Se Kleineman (2018) s. 36 f.; Sandgren (2018) s. 49 och 52.; Lehrberg (2018) s. 207.

⁷ Se Sandgren (2018) s. 36 f.

vänts i första hand. I den mån doktrinen inte är helt överensstämmande vad gäller definition och rättsverkningar av abandonering, har dessa menings-
skiljaktigheter lyfts fram för att bidra till en nyanserad bild av rättsläget.

Vad gäller praxis har jag i huvudsak fokuserat på att lyfta fram domar med auktoritet och validitet, från Högsta domstolen (HD) och Mark- och miljö-
verdomstolen (MÖD). Härutöver har domar från Koncessionsnämnden ana-
lyserats eftersom nämndens praxis bedöms ha fortsatt betydelse och stabili-
tet trots införande av MB.

Kapitel 5, som utgör den avslutande delen av uppsatsen grundar sig på ar-
gumentation *de lege ferenda*.⁸ Argumentationen är byggd på det material
som presenterats i tidigare kapitel.

1.5 Forskningsläge

Abandonering har varit ett återkommande tema för diskussion under Insol-
vensrättsligt forum i Uppsala, som hålls vartannat år. Forumet genomfördes
första gången år 1990 på initiativ av Juridiska institutionen vid Uppsala uni-
versitet, Konkursförvaltarkollegiernas Förening, Riksskatteverket, Sveriges
Ackordscentral, Finansbolagens Förening, Svenska Bankföreningen samt
Sparbanken Sverige AB. Forumets syfte är att diskutera insolvensrättsliga
spörsmål och forskning med inriktning på lagstiftningsbehov. Referat av
inledningsförfaranden och debatt som utges efter varje forum anses vara en
betydelsefull rättskälla.⁹

1.6 Disposition

I *kapitel 2* beskrivs konkursförfarandet översiktligt. Kapitlet syftar till att
orientera läsaren i hur ett typiskt konkursförfarande ser ut, vilka situationer
som kan föranleda en konkurs samt de särskilda fordringsförhållandena som
uppkommer i samband med konkursen.

---

⁸ Se Kleineman (2018) s. 36 f.; Sandgren (2018) s. 49 och 52; Lehrberg (2018) s. 207.

⁹ Jfr. Welamson & Mellqvist (2017) s. 24.

I *kapitel 3* definieras abandonering, när och hur abandonering bör genomföras samt rättsverkningar av abandonering. Kapitlet tar sikte på de civilrättsliga aspekterna av abandonering.

I *kapitel 4* utreds möjligheten att abandonera miljöfarligt avfall och eventuella rättsverkningar av abandonering. Kapitlet tar sikte på de offentlighetsrättsliga aspekterna av abandonering.

I *kapitel 5* analyseras resultatet av föreliggande uppsats.

2 Konkurs

2.1 Allmänna utgångspunkter

2.1.1 Konkursinstitutets funktion

En konkurs är ett civilrättsligt förfarande som kännetecknas av att ett borgenärskollektiv tar en enskild gäldenärs tillgångar i anspråk för betalning av borgenärernas fordringar på den enskilde gäldenären.¹⁰ Konkursförfarandets primära syfte är att under ordnade former realisera gäldenärens tillgångar på ett förutsägbart sätt, för att senare maximera och fördela överskottet mellan borgenärerna.¹¹ Gäldenärens tillgångar omhändertas och förvaltas efter konkursutbrottet av ett konkursbo, vilket är att betrakta som en självständig juridisk person.¹²

Av KonkL framgår det inte explicit vem som kan försättas i konkurs, utan detta bestäms istället av allmänna principer om subjektiv juridisk identitet. Emellertid råder det ingen tvekan om att såväl fysiska som juridiska personer kan försättas i konkurs.¹³ Den yttersta konsekvensen av ett konkursförfarande är att gäldenärens verksamhet avvecklas, eller om förfarandet avser en juridisk person, att bolaget likvideras.¹⁴ Likvidationen sker antingen frivilligt eller genom reglerna om tvångslikvidation, vilka återfinns i aktiebolagslagen (2005:551) (ABL).¹⁵

2.1.2 Anhängiggörande av konkurs

En konkurs anhängiggörs vid allmän domstol, vanligtvis vid gäldenärens personliga forum.¹⁶ Antingen genom att gäldenären själv ansöker om att bli försatt i konkurs eller så ansöker en eller flera borgenärer som har en obe-

---

¹⁰ Se 1 kap. 1 § KonkL; prop. 1986/7:90 s. 182.

¹¹ Se 1 kap. 1 § KonkL; SOU 2010:2 s. 39.; Welamson & Mellqvist (2017) s. 25; Hästad (1996) s. 97; Hästad (1997) s. 59.

¹² Se 1 kap. 1 och 3 §§ KonkL.

¹³ Se SOU 2010:2 s. 39; Welamson & Mellqvist (2017) s. 46.

¹⁴ Se 13 kap. 19 § ABL; SOU 2010:2 s. 39.

¹⁵ Se 25 kap. 50 § ABL; SOU 2010:2 s. 39.

¹⁶ Se 2 kap. 1 § KonkL.

tald fordran mot gäldenären om att denne ska försättas i konkurs.¹⁷ I regel utgör varje fordring en möjlighet för fordringsägaren att ansöka om att försätta gäldenären i konkurs. Det föreligger emellertid inga krav på att fordringen ska uppgå till ett visst värde, att den är förfallen eller att den måste vara fastslagen i en exekutionstitel.¹⁸

Ett konkursförfarande i domstol fortlöper likt ett ordinärt civilprocessförfarande. Domstolen ska i det inledandet skedet fatta beslut om att bifalla konkursansökan, vilket innebär att gäldenären försätts i konkurs.¹⁹ Domstolen har i samband med bifallen konkursansökan skyldighet att utse en konkursförvaltare som ska sköta konkursboets operativa verksamhet.²⁰

Konkursförvaltarens primära uppgift är att förvalta gäldenärens egendom och på bästa sätt verka för en snabb och förmånlig avveckling av konkursboet. Det är viktigt att uppmärksamma att konkursförvaltaren förvaltar gäldenärens tillgångar för att tillgodose borgenärskollektivets intressen, inte gäldenärens eller enskilda borgenärers. Utöver detta ska konkursförvaltaren verka för att långsiktigt främja sysselsättningen, förutsatt att borgenärernas rätt inte förringas.²¹ Konkursförvaltaren står under tillsyn av tillsynsmyndigheten (TSM), vilket utgör en del av Kronofogdemyndigheten.²² TSM primära uppgift är att tillse att konkursförfarandet bedrivs på ett enligt KonkL ändamålsenligt sätt.²³

2.1.3 Den allmänna konkursgrunden

Till skillnad från andra insolvensrättsliga förfaranden, så som utmätning, förutsätter konkursförfarandet att gäldenären är att betrakta som *insolvent*, dvs. att gäldenären är på obestånd. Huruvida en gäldenär är att betrakta som insolvent eller inte avgörs genom en s.k. *insolvensbedömning* av domstolen

---

¹⁷ Se 2 kap. 3 och 4 §§ KonkL; Welamson & Mellqvist (2017) s. 45.

¹⁸ Se Welamson & Mellqvist (2017) s. 48 ff.

¹⁹ Se 2 kap. 1 § KonkL; Welamson & Mellqvist (2017) s. 45 och s. 77 fotnot 1.

²⁰ Se 7 kap. 2 § KonkL; Welamson & Mellqvist (2017) s. 77.

²¹ Se 7 kap. 8 § KonkL; Mikael Mellqvist, kommentar 258 till 7 kap. 8 § KonkL, Karnov, besökt 2019-12-10.

²² Se 1 kap. 3 § KonkL; 7 kap. 25 § KonkL.

²³ Se 7 kap. 27 § KonkL.

som handlägger konkursansökan. En gäldenär betraktas som insolvent om domstolen bedömer att denne inte rätteligen kan betala sina skulder och att denna oförmåga inte är endast tillfällig.²⁴

Insolvensbedömningen kan liknas vid en finansiell prognos av gäldenärens betalningsförmåga. Bedömningen ska vara nyanserad och bör bland annat ta sikte på om gäldenären trots realisation av samtlig egendom, upptagande av kredit eller förvärvsförmåga inte kommer kunna betala sina skulder inom en överskådlig framtid, allt efter att dennes skulder förfaller till betalning. Bedömningen är att betrakta som dynamisk, på så sätt att förväntade inflöden och utflöden till konkursgäldenärens ekonomi ska tas i beaktande.²⁵

2.2 Rättsverkningar av konkurs

2.2.1 Gäldenären och dennes egendom

Utmärkande för konkursförfarandet är att *all* egendom som tillhör gäldenären, som kan bli föremål för exekution, tas i anspråk av konkursboet genom *tvång* och att gäldenären direkt efter bifallen konkursansökan *förlorar* rättslig handlingsförmåga i förhållande till den egendom som tillfaller konkursboet. Härutöver saknar gäldenären rätt att råda över egendomen, att vidta ekonomiska förehavanden och att i övrigt ingå avtal som kan antas påverka konkursen eller konkursboet.²⁶

2.2.2 Boets kostnader och företrädesordningen

Ett konkursförfarande kan avslutas på tre (3) olika sätt;

- I. konkursen *avskrivs* på grund av att boet saknar medel att betala förväntade eller redan uppkomna konkurskostnader;
- II. konkursen *läggs ned* på grund av att gäldenären och borgenärerna förlikas; eller om likvida medel finns,

---

²⁴ Se 1 kap. 2 § KonkL; prop. 1975:6 s. 116.

²⁵ Se 1 kap. 2 § KonkL; prop. 1975:6 s. 116 f.; Welamson & Mellqvist (2017) s. 42.

²⁶ Se 1 kap. 1 § KonkL; 3 kap. 1 § KonkL; 3 kap. 3 § KonkL; Welamson & Mellqvist (2017) s. 13.

III. en utdelning sker.²⁷

Vid ett konkursförfarande återfinns som huvudregel fyra (4) olika kategorier av fordringar: konkurskostnadsfordringar, massafordringar, konkursfordringar samt gäldenärsfordringar. Till vilken kategori en fordran hänförs sig till styrs i huvudsak av *vem* fordran är riktad mot, tidpunkten för *när* fordran uppstod samt mot *vem* fordran kan *göras gällande*.²⁸ De olika kategorierna är förknippade med företrädesrätt i samband med utdelning av likvida medel, där den första kategorin har företräde framför den nästkommande.²⁹

2.2.2.1 Konkurskostnadsfordringar

Till den första fordringskategorin hör *konkurskostnadsfordringar*. Med konkurskostnad avses fordringar som är förknippade med själva driften av konkursförfarandet, s.k. *löpande förvaltningskostnader*. Dessa kostnader kan exempelvis bestå av vederlag och arvode till konkursförvaltaren eller ersättning till staten för tillsynen av konkursförvaltningen.³⁰ Utmärkande för konkurskostnader är att dessa ska prioriteras *framför* andra kostnader som boet ådragit sig, så som massakostnader och konkursfordringar (se nedan).³¹ Om konkursboet inte kan betala konkurskostnaderna, ska kostnaderna betalas av staten.³²

2.2.2.2 Massafordringar

Den andra kategorin utgörs av så kallade massafordringar, vilket är fordringar som är riktade mot *konkursboet*. Konkursboet är med andra ord att betrakta som gäldenär, vilket innebär att konkursgäldenären avseende massafordringar inte har något betalningsansvar. En massafordran kan därmed inte göras gällande i konkursen. En massaborgenär kan begära utmätning av fordran och därmed göra anspråk på boets tillgångar, samt ansöka om att försätta konkursboet i konkurs.³³

---

²⁷ Se 10 kap 1 § KonkL; 11 kap. 1 § KonkL.

²⁸ Se Welamson & Mellqvist (2017) s. 87 och 191.

²⁹ Se 11 kap. 1 § KonkL.

³⁰ Se 14 kap. 1 och 2 §§ KonkL.

³¹ Se 11 kap. 1 § KonkL.

³² Se 14 kap. 1 och 2 §§ KonkL.

³³ Se Welamson & Mellqvist (2017) s. 249 och 272.

2.2.2.3 Konkursfordringar

Efter att konkurskostnads- och massafordringar hanterats kan det bli aktuellt att diskutera eventuell utdelning till konkursborgenärerna baserat på *konkursfordringar*, dvs. fordringar som framställts *mot* gäldenären *före* konkursutbrottet kan göras gällande i en konkurs.³⁴ I huvudsak innehas konkursfordringar av *konkursborgenärerna*. Innehavet utgör en nödvändig förutsättning för att få ta del av eventuell utdelning av likvida medel.³⁵ Utdelning av likvida medel ska ske så snart gäldenärens egendom omvandlats till pengar.³⁶

I regel ska konkursborgenärerna behandlas lika, vilket i sammanhanget innebär att borgenärerna har lika rätt till betalning i förhållande till sin fordran.³⁷ Denna huvudregel är dock förenad med en rad undantag som återfinns i *förmånsrättslagen* (1970:979) (FRL).

En konkursborgenär kan inneha en s.k. *förmånsberättigad konkursfordran*, vilket berättigar borgenären full betalning innan övriga borgenärer får betalt. Förmånsrätten kan vara allmän eller särskild, där särskild förmånsrätt äger företräde.³⁸ Fordringar som saknar förmånsrätt benämns som *oprioriterade fordringar* och har inbördes lika rätt till utdelning.³⁹

En konkursfordran kan även vara att betrakta som *efterställd*, vilket innebär att den berättigar utdelning efter att förmånsberättigade och oprioriterade fordringar fullt ut är betalda. Häribland återfinns fordringar avseende viten och böter.⁴⁰

2.2.2.4 Gäldenärsfordringar

Den fjärde kategorin utgörs av gäldenärsfordringar, vilket är fordringar som riktar sig mot konkursgäldenären och som *inte* kan göras gällande mot var-

---

³⁴ Se 5 kap. 1 § KonkL; 11 kap. 1 § KonkL.

³⁵ Se Welamson & Mellqvist (2017) s. 189.

³⁶ Se 11 kap. 2 § KonkL.

³⁷ Se 1 och 18 §§ FRL.

³⁸ Se 2 och 15 §§ FRL.

³⁹ Se 18 § FRL.

⁴⁰ Se 18 § 2st och 19 § FRL; Welamson & Mellqvist (2017) s. 211.

ken konkursboet eller i konkursen. Gälldenärsfordringar uppkommer i huvudsak efter konkursutbrottet och har anknytning till gälldenären som person. Fordringen får inte avse anspråk på egendom som omhändertagits av konkursboet.⁴¹

2.2.3 Kvarstående skulder

Ett konkursförfarande har inte en prekluderande effekt på obetalda fordringar efter avslutad konkurs, vilket följer av den s.k. *restskuldsprincipen*. Detta innebär att obetalda fordringar kvarstår och därmed kan göras gällande mot gälldenären även efter konkursen.⁴²

---

⁴¹ Se 5 kap. 1 § KonkL; Kronofogden (2019) s. 146; Welamson & Mellqvist (2017) s. 191.

⁴² Se Welamson & Mellqvist (2017) s. 19 och 210. Jfr. Håstad (1996) s. 101.

3 Abandonering

3.1 Vad är abandonering?

Genom en konkurs tas en gäldenärs *samlade* tillgångar i anspråk genom tvång.⁴³ Det är inte ovanligt förekommande att delar av (eller hela) gäldenärens egendom har ett försumbart eller negativt värde. Detta kan röra sig om egendom som kräver omfattande reparationer, är överbelånad eller är förknippad med offentligrättsliga förpliktelser, så som miljörettsligt ansvar för miljöfarligt avfall. För att undgå direkta eller framtida utgifter och kostnader som kan tänkas belasta konkursboet, och därigenom riskera att konkursboet försätts i konkurs, kan konkursboet vid sådana tillfällen vilja upphäva egendomsbeslaget och med ansvarsbefriande verkan överge eller återlämna egendomen till gäldenären, dvs. *abandonera* egendomen.⁴⁴ Enligt praxis är konkursgäldenären då skyldig att återta den abandonerade egendomen.⁴⁵

Trots att abandonering är ett accepterat och vanligt förekommande inslag i den praktiska konkursförvaltningen är abandoneringsinstitutet inte stadfäst i svensk lagtext.⁴⁶ Frågan är då om det föreligger några juridiska hinder enligt KonkL att abandonera egendom.

Av propositionen till KonkL framkommer att lagstiftaren inte verkar ha beaktat att konkursförvaltaren *inte* skulle vilja ta gäldenärens samlade egendom i beslag.⁴⁷ Detta framgår också av en ordagrann tolkning av 1 kap. 1 § KonkL, som föreskriver att gäldenärens *samlade* tillgångar tas i anspråk vid konkurs.⁴⁸ Vidare framgår av KonkL att konkursboet beslagtar den egendom som tillhörde gäldenären vid konkursutbrottet, samt den egendom som kan tänkas tillfalla boet genom återvinning eller i övrigt tillfalla gäldenären

---

⁴³ Se 1 kap. 1 § KonkL.

⁴⁴ Se Håstad (1996) s. 427; NJA 2004 s. 777. Jfr. 1 kap. 2 och 4 §§ KonkL; Möller (1999) s. 111.

⁴⁵ Se NJA 2004 s. 777.

⁴⁶ Se Söderqvist (1997) s. 94.

⁴⁷ Se prop. 1986/87:90 s. 183 f.

⁴⁸ Se 1 kap. 1 § KonkL.

under konkursen. Det enda kravet som verkar uppställas på egendomen för att den ska kunna tas i beslag vid konkurs är att den är *utmättningsbar*.⁴⁹

Professor Torgny Håstad anför i doktrin att syftet med dagens reglering är att ange vilken egendom som konkursborgenärerna *får* beröva konkursgäldenären för betalning av obetalda fordringar, dvs. en beslagsrätt att inom vissa givna ramar göra anspråk på egendom som annars ägs och disponeras av gäldenären. Vidare anför Håstad att regleringen inte innebär en *skyldighet* för konkursboet att omhänderta gäldenärens samlade tillgångar. Dessa stadganden kan enligt Håstad inte hindra abandonering.⁵⁰

Håstads anförande har i detta fall blivit föremål för kritik av justitierådet Torkel Gregow, som tycker att Håstads tolkning är allt för vidlyftig. Gregow menar att abandonering av egendom som ingår i konkursboet strider mot tanken om att gäldenärens bo i sin helhet ska utredas och avvecklas genom konkursen. Gregow menar att det är tveksamt huruvida nuvarande lagstiftning medger abandonering, då lagstiftaren inte beaktat att konkursförvaltaren skulle kunna vilja abandonera gäldenärens egendom.⁵¹

Som svar på Gregows invändning hänvisade Håstad till 3 kap. 9 § KonkL, där det stadgas att om gäldenären är part i en pågående rättegång mot tredje man avseende egendom som hör till eller kan komma att tillfalla konkursboet, ska förvaltaren ta ställning till om konkursboet ska överta gäldenärens talan. Om konkursboet väljer att avstå innebär det att egendomen som utgör processföremål inte kan tillhöra eller komma att tillfalla konkursboet.⁵² Egendomen ska sedermera tillfalla konkursgäldenären. Auktoriteter inom konkursrätten menar på att detta förfarande utgör en indirekt abandonering, då syftet med förevarande reglering är att konkursboet ska ha möjlighet att undgå att betala rättegångskostnader.⁵³ Håstad anser det vara en självklarhet

---

⁴⁹ Se 3 kap. 3 § KonkL.

⁵⁰ Se Håstad (1997) s. 59 f.; Möller (2016) s. 40 f.

⁵¹ Se Gregow (1997) s. 87 ff.

⁵² Se 3 kap. 9 § KonkL.

⁵³ Se Håstad (1997) s. 61; Möller (2016) s. 41 ff. Jfr. NJA 2004 s. 777 tillägg av referent Lennander.

att om ett konkursbo kan avstå från att göra anspråk på egendom i förhållande till gäldenärens motpart i en rättegångsprocess, så borde boet på samma sätt kunna avstå egendom i förhållande till gäldenären utom process.⁵⁴

I 7 kap. 8 § 1 st. KonkL stadgas att: ”Det åligger förvaltaren att ta till vara borgenärernas gemensamma rätt och bästa samt vidta alla de åtgärder som främjar en förmånlig och snabb avveckling av boet”. Bestämmelsen ger uttryck för konkursförvaltarens primära uppgift och kan tala för en allmän abandoneringsrätt. Här framgår det tydligt att konkursförvaltaren arbetar för att tillvarata konkursborgenärernas intressen. Det kan förutsättas ligga i deras intresse att överge egendom som inte kommer inbringa några likvida medel eller till och med kommer belasta boet med konkurskostnads- och/eller massafordringar.⁵⁵ I sammanhanget bör observeras att konkursen *inte* bedrivs i massaborgenärernas intresse, vilket framkommer explicit av 10 kap. 1 § KonkL.⁵⁶

Enligt historiska avgöranden från Högsta domstolen är abandoneringsproblematiken inte okänd.⁵⁷ 2004 fastställde Högsta domstolen i NJA 2004 s. 777 en allmän abandoneringsrätt. Domstolen anförde att: ”Med ”abandonering” avses här det förhållandet att en konkursförvaltare under pågående konkurs låter viss egendom utgå ur boet och i stället lämnar egendomen till gäldenären som därmed återfår rådigheten över denna”⁵⁸.

Som grund för denna bedömning anförde Högsta domstolen att det är konkursförvaltarens roll att tillgodose konkursborgenärernas intressen genom en rationell och lönsam konkursförvaltning. Konkursförvaltaren bör därmed inte, på grund av nuvarande KonkL, anses förhindrad att abandonera egendom om det förefaller vara en *ändamålsenlig förvaltningsåtgärd*.

---

⁵⁴ Se Håstad (1997) s. 61.

⁵⁵ Jfr. Håstad (1997) s. 60.

⁵⁶ Jfr. 7 kap. 8 § KonkL; 10 kap. 1 § KonkL.

⁵⁷ Jfr. exempelvis NJA 1984 s. 602, NJA 1996 s. 46, NJA 1997 s. 53, NJA 1999 s. 131, NJA 1999 s. 777, NJA 2006 s. 662 etc.

⁵⁸ NJA 2004 s. 777.

Vidare anförde Högsta domstolen att på grund av att gäldenären under konkursen inte har rådighet, men bibehållen äganderätt, över sin egendom kan konkursboet och gäldenären inte betraktas som två skilda parter. Detta får till följd att konkursboet och gäldenären inte har möjlighet att utan lagstöd ingå bindande förmögenhetsrättsliga avtal med varandra. Därav kan en abandonering inte anses bindande i förhållande till gäldenären under konkursförfarandets gång. Konkursförvaltaren kan därmed återkalla egendom som abandonerats.⁵⁹

Återkallelse av abandonerad egendom har emellertid inte stöd i vare sig doktrin eller tidigare praxis.⁶⁰ Rättsfallet har därmed i denna del blivit föremål för kritik. Professorerna Mikael Möller och Torgny Håstad framhåller att fri återkallelserätt kan föranleda osäkerhet i grundläggande frågor om abandoneringsinstitutet, i synnerhet vad gäller abandoneringens ansvarsbefriande verkan. Möller betonar även att återkallelserätten vållar problem vad gäller offentligrättsliga förpliktelser som grundas på den rättsliga möjligheten att kunna disponera viss egendom, vilket är fallet vad gäller exempelvis miljörättsligt ansvar för miljöfarligt avfall.⁶¹

3.2 Hur ska en abandonering genomföras?

Hur en abandonering ska genomföras är föremål för diskussion i doktrin.⁶² Det verkar inte finnas ett gemensamt abandoneringsförfarande avseende de skilda egendomslag som kan tänkas ingå i konkursboets förmögenhetsmassa. Troligtvis beror detta på att det är svårt att göra generella utlåtanden vad gäller abandonering utan att ha genomfört en utförlig analys av innebörd och rättsverkningar av abandonering avseende varje enskilt egendomslag.⁶³

---

⁵⁹ Se NJA 2004 s. 777.

⁶⁰ Jfr. Håstad (1997) s. 62; Möller (2016) s. 62; NJA 1946 s.25.

⁶¹ Se Håstad (1997) s.62; Möller (2016) s. 62.

⁶² Jfr. Möller (2016) s. 46 och 63.

⁶³ Jfr. NJA 2004 s. 777 tillägg av referent, justitieråd Lennander.

Diskussionen i doktrin och rådande praxis styrker dock att en abandonering förutsätter en *abandoneringsförklaring*. En abandoneringsförklaring bör avse det moment då konkursförvaltaren under pågående konkurs, på något sätt, ger uttryck för en *viljeförklaring* att låta viss egendom utgå ur konkursboet till förmån för konkursgäldenären, som återfår rådigheten över denna.⁶⁴ Abandoneringsförfarandet anses i övrigt vara föremål för tillämpning av allmänna avtalsrättsliga regler.⁶⁵

3.3 När ska en abandonering genomföras?

En abandonering ska ske efter konkursutbrottet, men före konkursavslutet.⁶⁶ En konkursförvaltare bör företa abandonering när denne *inser* att egendom tillhörande boet har ett försumbart eller negativt värde. I huvudsak berör detta situationer då konkursförvaltaren kan konstatera att egendom är överbelånad, saknar egentligt marknadsvärde eller är behäftad med skadebringande egenskaper, liksom egendom som kan tvinga boet att vidta kostnadskrävande åtgärder eller som kan föranleda ersättningsskyldighet gentemot tredjeman. Enligt 7 kap. 8 § KonkL ligger det i konkursförvaltarens intresse att undvika att ådra boet konkurskostnadsfordringar och massafordringar, som riskerar att minska eller förhindra utdelningen till konkursborgenärerna. Således bör abandonering med fördel ske i ett *mycket tidigt stadium* av konkursförfarandet.⁶⁷

3.4 Rättsverkningar av abandonering

3.4.1 Ansvarsbefriande verkan?

Som huvudregel innebär abandonering att konkursboet befrias från latent ansvar, förväntade skyldigheter samt kostnadsrisker förknippade med egen-

---

⁶⁴ Jfr. NJA 2004 s. 777; Möller (2016) s. 46 och 63; Kronofogden (2019) s. 114; Håstad (1997) s. 62.

⁶⁵ Se Möller (2016) s. 46; Kronofogden (2019) s. 114.

⁶⁶ Se NJA 2004 s. 777. Jfr. 10 kap. 4 § KonkL och NJA 1946 s. 25.

⁶⁷ Se Håstad (1996), s. 427; Kronofogden (2019), s. 114, Gregow (1997) s. 73; Håstad (1997) s. 53. Jfr. NJA 1997 s. 787.

domen.⁶⁸ Den ansvarsbefriande verkan är av central betydelse för abandoneringsinstitutet, som torde sakna syfte om konkursboet skulle kunna hållas fortsatt ansvarig för egendom som återlämnats till gäldenären.

Huvudregeln begränsas av två (2) undantag. För det första har en abandonment inte retroaktiv verkan, vilket betyder att konkursboet inte kan befrias från massfordringar som boet redan har hunnit ådra sig före abandoneringen. Det andra undantaget utgörs av förpliktelser som konkursboet frivilligt åtagit sig att fullgöra, som exempelvis vid inträde i ett tidsbestämt hyresavtal.⁶⁹

Rättsläget är emellertid oklart i vilken mån konkursboet kan undgå ansvar för offentligrättsliga förpliktelser, som är förknippad med innehavet av viss egendom.⁷⁰

3.4.2 Återfår gäldenären rådighet över den abandonerade egendomen?

Efter abandonment bär som huvudregel konkursgäldenären ansvaret för egendomen. Detta innebär att denne fritt får lov att bruka egendomen och vidta såväl rättsliga som faktiska åtgärder. Konkursgäldenären kan därmed fatta beslut att sälja, försäkra eller reparera egendomen. Eventuella spörsmål rörande egendomen bör därmed hänvisas till gäldenären.⁷¹

Referent justitieråd Gertrud Lennander framhåller i ett tillägg till NJA 2004 s.777 att abandoneringsinstitutet inte har till syfte att hjälpa gäldenären, och konkursförvaltaren behöver därmed primärt inte ta hänsyn till gäldenärens behov och önskemål.⁷²

---

⁶⁸ Se Kronofogden (2019), s. 112.

⁶⁹ Se Möller (2016) s. 47.

⁷⁰ Jfr. NJA 2004 s. 777; NJA 2009 s. 41; Möller (2016) s. 63; Möller (1999) s. 110 f.; Håstad (1997) s. 59; Håstad (1996) s. 427 f.

⁷¹ Se Kronofogden (2019) s. 114 ff.; Håstad (1996) s. 427; Gregow (1996) s. 76 f. Jfr. NJA 2004 s. 777.

⁷² Se NJA 2004 s. 777.

Den yttersta konsekvensen av ett konkursförfarande är som tidigare nämnts att konkursgäldenärens verksamhet avvecklas, eller om förfarandet avser en juridisk person, att bolaget likvideras.⁷³ Om abandonerad egendom inte avyttrats före likvidation kan detta innebära att egendomen blir herrelös, dvs. att egendomen saknar egentlig ägare.⁷⁴

---

⁷³ Jfr. 13 kap. 19 § ABL.

⁷⁴ Se Gregow (1997) s. 77; Håstad (1997) s. 63.

4 Abandonering av miljöfarligt avfall

4.1 Konkursboets skyldighet att omhänderta miljöfarligt avfall

Som tidigare nämnts kan miljöfarligt avfall ingå i ett konkursbos förmögenhetsmassa. Då omhändertagande av miljöfarligt avfall ofta medför höga kostnader i form av massafordringar, kan konkursboet, om miljöfarligt avfall ingår däri, snabbt bli insolvent och försättas i konkurs.⁷⁵ Konkursförvaltaren bör därför i ett tidigt stadium ta ställning till om det miljöfarliga avfallet bör *abandoneras*.⁷⁶ Detta avsnitt syftar till att utreda huruvida det är möjligt att abandonera miljöfarligt avfall och belysa eventuella rättsverkningar av ett sådant förfarande.

4.1.1 Allmänna utgångspunkter

Ett konkursbo kan ådra sig miljörättsligt ansvar enligt MB då konkursboet *förvarar* miljöfarligt avfall som genererats av konkursgäldenären *före* konkursutbrottet, s.k. *förvaringsfall*.⁷⁷ Miljöfarligt avfall avser skadligt material som förvaras på en fastighet som *riskerar* att föranleda en förorening eller annan skada på miljön eller människors hälsa. Förvaringsfallen skiljer sig på så sätt från s.k. *skadefall*, vilket betecknar den situation då en föroreningskada har konstaterats.⁷⁸ Exempel på miljöfarligt avfall som kan tänkas ingå i ett konkursbos förmögenhetsmassa är lagrade kemikalier, spillolja eller annat avfall med skadebringande egenskaper.⁷⁹

---

⁷⁵ Se 1 kap. 4 § KonkL; Michanek & Zetterberg (2017) s. 291; NJA 2006 s. 662; Darpö (1999) s. 121.

⁷⁶ Se Håstad (1996) s. 427; Kronofogden (2019) s. 114, Gregow (1997) s. 73; Håstad (1997) s. 53. Jfr. NJA 1997 s. 787.

⁷⁷ Se prop. 1997/98:45 del 1 s. 361 och del 2 s. 107; 2 kap. 3 § MB; Kronofogden (2019) s. 188. Jfr. Michanek & Zetterberg (2017) s. 290 och 294 f.; MÖD 2010:10.

⁷⁸ Se Michanek & Zetterberg (2017) s. 290.

⁷⁹ Se Michanek & Zetterberg (2017) s. 290; Mahmoudi & Rubenson (2004) s. 190.

Ett konkursbo som *förvarar* miljöfarligt avfall anses enligt 9 kap. MB bedriva pågående *miljöfarlig verksamhet*.⁸⁰ Konkursboet kan därmed enligt 2 kap. 3 § MB förpliktigas att vidta skyddsåtgärder för att förhindra att det miljöfarliga avfallet orsakar skada eller olägenhet på människors hälsa eller miljön.⁸¹ Kostnader för att vidta skyddsåtgärderna ska vara motiverade ur miljöhänseende och bör inte vara orimligt betungande för verksamhetsutövaren.⁸²

I ett avgörande från Koncessionsnämnden benämnt *Friherremålet* förvarade ett konkursbo miljöfarligt avfall på en konkursgäldenärs fastighet. Även om konkursboet inte fortsatt bedriva konkursgäldenärens verksamhet och avfallet inte orsakat någon faktisk förorening förpliktigades konkursboet att frakta bort avfallet, med motiveringen att förvaring av miljöfarligt avfall är en verksamhet i miljöskyddslagens mening. Konkursboet invände mot förpliktelsen och åberopade den konkursrättsliga grundsatsen om att ett konkursbo inte ansvarar för dispositioner som konkursgäldenären vidtagit före konkursutbrottet. Koncessionsnämnden beaktade emellertid inte invändningen, med motiveringen att konkursboet ansågs bedriva miljöfarlig verksamhet genom att förvara det miljöfarliga avfallet och därmed var skyldiga att vidta *preventiva* åtgärder för att undvika att avfallet orsakar miljöskador.⁸³

Ytterligare ett betydande fall från Koncessionsnämnden avseende förvaringsfall är det s.k. *Saltsyramålet*, där ett konkursbo förpliktigades att frakta bort saltsyra som fanns på konkursgäldenärens fastighet. Koncessionsnämnden konstaterade att miljörättsligt ansvar tillfaller den som vid tidpunkten för föreläggandet har *rådighet* över avfallet och fastigheten där avfallet förvaras på. Att konkursboet inte bedrivit någon verksamhet på fastigheten och inte heller genererat eller placerat saltsyran på fastigheten saknade därmed betydelse för ansvarsbedömningen.

---

⁸⁰ Se 9 kap. 1 § 2 p. MB; KN B 128/91. Jfr. 2 kap. 3 § MB.

⁸¹ Se 2 kap. 3 § MB.

⁸² Se prop. 1997/98:45 del 2 s. 24 f.

⁸³ Se KN B 128/91.

Koncessionsnämnden motiverade beslutet med att om konkursboet fraktar bort avfallet, så kommer konkursboet vid försäljning av fastigheten kunna få ett *högre* försäljningsvärde än om avfallet funnits kvar på fastigheten eftersom fastigheten förkovrats. Koncessionsnämnden använder sig här av ett så kallat förkovrans resonemang.⁸⁴

4.1.2 Tillståndspliktig verksamhet

Miljöfarlig verksamhet som anses särskilt farlig kräver tillstånd för att få bedrivas. Exempel på sådan verksamhet är gruvanläggningar och pappersmassfabriker. Tillståndet är som huvudregel villkorat och förpliktigar verksamhetsutövaren att vidta vissa åtgärder.⁸⁵ I ett rättsfall benämnt *Swedspan Interiör* hade konkursgäldenären beviljats tillstånd för att få bedriva en verksamhet som deponerade miljöfarligt avfall på en fastighet. Tillståndet fodrade att konkursgäldenären efter avslutad verksamhet jämnade av och täckte över det området till vilket deponin var förlagd. Konkursgäldenären vidtog emellertid inte dessa åtgärder utan avslutande, utan att vidta de åtgärder han enligt tillståndet förelagts, vidare verksamheten och sålde fastigheten där deponin var förlagd. Därefter försattes gäldenären i konkurs. Eftersom konkursgäldenären inte uppfyllt tillståndsförpliktelseorna ansåg emellertid Koncessionsnämnden att deponiverksamheten var att betrakta som en alltjämt pågående miljöfarlig verksamhet även efter konkursutbrottet. Konkursboet ålades därmed att forsla bort avfall från den tidigare deponiverksamheten.⁸⁶

4.1.3 Begränsningar i ansvaret

Högsta domstolen har i fallet NJA 2006 s. 662 anfört att ett konkursbos ansvar för att omhänderta miljöfarligt avfall *begränsas* av boets ekonomiska möjligheter att ta hand om avfallet, i synnerhet i de fall där konkursförvaltaren inte har valt att bedriva konkursgäldenärens verksamhet vidare.

---

⁸⁴ Se KN B 250/92.

⁸⁵ Se 9 kap. MB; Michanek & Zetterberg (2017) s. 267.

⁸⁶ Se KN B 159/93.

Kostnaderna för omhändertagandet utgör *massafordringar*, dvs. fordringar som är riktade mot konkursboet.⁸⁷ Som tidigare nämnts innebär detta att kostnaderna för omhändertagande av miljöfarligt avfall som massafodring ska prioriteras före eventuell utdelning till konkursborgenärerna.⁸⁸

4.2 Är det möjligt att abandonera miljöfarligt avfall?

Möjligheten att abandonera miljöfarligt avfall har diskuterats av Högsta domstolen i NJA 2009 s. 41 i ett tillägg av justitierådet Stefan Lindskog. Lindskog anförde i huvudsak följande. Som konkursrättslig utgångspunkt har ett konkursbo inget eget ansvar för gäldenärens förpliktelser. Detta utesluter dock inte att konkursboet kan ådra sig ansvar som direkt eller indirekt härrör från konkursgäldenären, vilket typiskt sett sker om konkursboet fortsätter att bedriva konkursgäldenärens verksamhet, dvs. att konkursbolaget succederar gäldenärens verksamhet. Vad gäller den omvända situationen, när konkursboet inte fortsatt att bedriva konkursgäldenärens verksamhet, är situationen något mer komplicerad. Särskilt vad gäller ansvar för konkursgäldenärens miljöfarliga avfall, där rättsläget förefaller vara oklart beträffande vad som egentligen utlöser ett sådant ansvar.

Vidare anför Lindskog att miljörättsligt ansvar för miljöfarligt avfall verkar uppstå direkt när konkursboet får rådighet över egendomen, dvs. redan med konkursbeslutet. Ytterst vilar därmed det miljörättsliga ansvaret på konkursboets *beslagsrätt* av konkursgäldenärens egendom. Lindskog menar att konkursboets omedelbara miljörättsliga ansvar i detta hänseende är oförenligt med grundläggande konkursrättsliga principer. Inte heller kan det omedelbara ansvaret vara förenligt med konkursrätten med beaktande av att kostnaderna för omhändertagandet av det miljöfarliga avfallet kan orsaka att konkursboet blir insolvent i direkt samband med beviljad konkursansökan och försätta konkursboet i en oändlig serie av konkursbokonkurser. Av det

---

⁸⁷ Se NJA 2006 s. 662; Kronofogden (2019) s. 188; Welamson & Mellqvist (2017) s. 249 och 272.

⁸⁸ Se 11 kap. 1 § KonkL; 14 kap. 1–3 §§ KonkL.

anförda förefaller det sig svårförklarligt att ett konkursbo inte skulle kunna abandonera miljöfarligt avfall och att konkursboet därefter inte bör belastas med miljörettsligt ansvar. Utöver detta anför Lindskog att den fria återkallelserätten av abandonerad egendom, den s.k. återkallelsedoktrinen, inte heller utgör ett hinder mot att abandonera miljöfarligt avfall med ansvarsbefriande verkan.⁸⁹

Emellertid framkommer ett annat synsätt på abandoneringsrätten för miljöfarligt avfall i praxis från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD). I rättsfallet MÖD 2015:19 skulle MÖD bedöma om ett konkursbo genom abandonering av miljöfarligt avfall kunde frigöra sig från betalningsansvar för tillsynsavgift enligt MB. Inledningsvis konstaterade domstolen att förvaringen av miljöfarligt avfall på fastigheten X utgjorde miljöfarlig verksamhet. Avgift för tillsyn av verksamheten ska betalas av den som är verksamhetsutövare, vilket enligt domstolen var konkursboet. Vidare bekräftade domstolen att det föreligger en abandoneringsrätt enligt NJA 2004 s. 777, men att om en abandonering i förevarande fall skulle anses bindande gentemot tillsynsmyndigheten enligt MB, skulle det innebära att ingen skulle kunna göras ansvarig för betalning av avgifter för den tillsyn som tillsynsmyndigheten i detta fall var skyldig att göra. Med beaktande av detta konstaterade MÖD att konkursboet *inte* kan undgå miljörettsligt ansvar genom att åberopa abandonering. Konkursboet förpliktigades därmed att betala tillsynsavgift.⁹⁰

Rättsfallet MÖD 2015:19 har fått genomslag i senare praxis från mark- och miljödomstolarna. I fallet M 4215–16 ålade MMD ett konkursbo att frakta bort miljöfarligt avfall som förvarades på en fastighet som tidigare disponerats av konkursgäldenären, även om konkursboet menade att avfallet hade abandonerats och boet saknade likvida medel att vidta sådana åtgärder. MMD konstaterade att eftersom konkursbolaget ansågs vara verksamhetsutövare vad gäller lagringen av det miljöfarliga avfallet och att även om avfallet abandonerats och fastigheten frånträtts kunde konkursboet inte anses vara *förhindrad* att få tillgång till den aktuella fastigheten och avfallet, och

---

⁸⁹ Se NJA 2009 s. 41.

⁹⁰ Se MÖD 2015:19.

frakta bort detta. Vidare anförde MMD att även om konkursboets medel inte räcker för att bekosta omhändertagande av avfallet innebär detta inte att ansvaret bortfaller, utan att ansvaret begränsas till vad konkursboet kan betala.⁹¹ Domen överklagades av konkursboet men beviljades inte prövnings-tillstånd i överrätt.⁹²

I fallet M 2954–16 hade Lunds kommun förelagt ett konkursbo att omhänderta och frakta bort blästersand från en fastighet som tidigare disponerats av konkursgäldenären. Konkursboet invände mot beslutet och anförde att konkursboet var fel adressat för ett sådant föreläggande eftersom boet utnyttjat möjligheten till abandonering vilket innebar att boet inte längre hade rådighet till varken blästersanden eller fastigheten. Domstolen hänvisade i domen till MÖD 2015:19 och konstaterade att abandonering inte kan åberopas för att undgå miljörettsligt ansvar enligt MB.⁹³

---

⁹¹ Se M 4215–16.

⁹² Se M 10996–16.

⁹³ Se M 2954–16.

5 Analys

5.1 En allmän abandoneringsrätt

Högsta domstolen fastställde i NJA 2004 s. 777 en allmän abandoneringsrätt inom svensk rätt, även om abandonering saknar explicit lagstöd i nuvarande KonkL. Konkursförvaltaren ska anses ha rätt att abandonera egendom om det utgör en *ändamålsenlig förvaltningsåtgärd*, vilket bör avse de situationer då konkursförvaltaren *inser* att egendom tillhörande boet har ett försumbart eller negativt värde och att en abandonering skulle tillgodose konkursborgenärernas intresse av en rationell och lönsam konkursförvaltning.

TSM ska säkerställa att konkursförvaltaren är medveten om möjligheten att abandonera egendom och uppmuntra denne att tidigt ta ställning till att eventuellt överge egendom.

5.2 Abandonering av miljöfarligt avfall

Av miljörettslig praxis framkommer emellertid att ett konkursbo *inte* kan abandonera miljöfarligt avfall och därigenom begränsa eller undgå miljörettsligt ansvar. Trots att MÖD i MÖD 2015:19 framhåller att konkursboet *har* rätt att abandonera egendom i enlighet med NJA 2004 s. 777. I miljödomstolarnas praxis framkommer emellertid inget utförligt resonemang om varför konkursboet inte kan abandonera miljöfarligt avfall. Inte heller återfinns något konkursrättsligt resonemang eller beaktande av konkursboets särskilda rättsliga karaktär och substans. Bedömningen är snarare rent begreppsmässig, dvs. att domstolen konstaterar att konkursboet utgör ett rättssubjekt och att detta rättssubjekt betraktas som verksamhetsutövare till följd av att subjektet har rådighet över miljöfarligt avfall. Vidare utvärderar inte heller miljödomstolarna vilka effekter ett sådant ansvar kan tänkas innebära för konkursborgenärerna. Såsom tidigare nämnts är konkursinstitutets

främsta uppgift att möjliggöra för konkursborgenärerna att få sina fordringar tillgodosedda.

Med hänsyn till att det fastställdes en allmän abandoneringsrätt i NJA 2004 s. 777 och att en majoritet inom svensk konkursrättslig doktrin och TSM talar för abandoneringsrätt, är det anmärkningsvärt att miljödomstolarna inte berör konkursrättsliga grundsatsen i domskälen till exempelvis MÖD 2015:19, M 4215–16 och M 2954–16.

Varför miljödomstolarna hamnar i denna slutsats tror jag hör samman med två centrala tankegångar om ansvarsplacering, som jag anser kan utläsas i tidigare praxis om konkursboets miljörettsliga ansvar i förvaringsfall. Dessa tankegångar benämns hädanefter *preventionstanken* och *förkovranstanken*.

5.2.1 Preventionstanken

Preventionstanken bygger på att *förearen* i första hand ska betala och i andra hand någon som *kan påverka förearen preventivt* så att föreningar så långt som möjligt kan förebyggas. Vem som kan påverka förearen preventivt bör vara den som har möjlighet att fortlöpande kontrollera hur konkursgäldenären sköter sin avfallshantering. Detta kan exempelvis vara ett kreditinstitut som i kreditprövningen innefattar en miljöprövning eller en fastighetsägare som villkorar ett hyresavtal med att konkursgäldenären måste vidta miljöanpassad avfallshantering. Dessutom kan man tänka sig att de flesta borgenärer borde ha ett enskilt intresse av att bevaka gäldenären så att denne hanterar miljöfarligt avfall korrekt. Om borgenärer på så sätt kan stimulera preventiva åtgärder före konkursutbrottet, kommer behovet av abandonering minska vid en stundande konkurs då avfallet redan är hanterats. Det är dock svårt att hävda att ett konkursbo har en sådan påverkansmöjlighet av gäldenärens verksamhet av den enkla anledningen att ett konkursbo inte existerar förrän gäldenärens verksamhet gått i konkurs. Sålunda kanske inte preventionstanken lämpar sig i ett konkursrättsligt sammanhang som detta. Både *Friherremålet*, *Saltsyramålet* och *MÖD 2015:19* bygger på principen om förearen betalar.

Enligt min uppfattning kan emellertid inte preventionstanken utgöra ett argument mot abandonering. Snarare tvärt om, eftersom miljörättsliga anspråk kan riktas mot gäldenären när denne återfår rådigheten över den abandonerade egendomen vilket borde överensstämma med principen om förorenaren betalar.

5.2.2 Förkovranstanken

Förkovranstanken kan utläsas i det så kallade *Saltsyramålet*, där Koncessionsnämnden motiverade det miljörättsliga ansvaret med att om konkursboet omhändertar det miljöfarliga avfallet, kommer konkursboet vid försäljning av fastigheten kunna få ett högre försäljningsvärde än om avfallet finns kvar på fastigheten.

Detta resonemang är problematiskt ur tre (3) aspekter. För det första att fastigheten där det miljöfarliga avfallet finns förvarat faktiskt kan säljas, vilket inte är säkert. Fastigheten kan exempelvis vara överbelånad, varför enbart fastighetspanthavarna skulle ha glädje av omhändertagande av avfallet. För det andra förutsätter förkovranstanken att konkursboet vid försäljning av fastigheten kommer göra en värdeökning motsvarande kostnaden för omhändertagandet av det miljöfarliga avfallet som tillfaller konkursborgenärerna, som annars riskerar att få en sämre utdelning, vilket är något som aldrig kan garanteras. För det tredje förutsätter förkovranstanken att konkursboet har tillräckligt med likvida medel för att faktiskt kunna omhänderta avfallet innan några pengar från fastighetsförsäljningen inkommit. Med beaktande av de uppenbara brister som finns med förkovranstanken, borde den inte kunna utgöra ett beaktansvärt argument mot möjligheten att abandonera miljöfarligt avfall.

5.2.3 Massafordringar

Om ett konkursbo inte kan abandonera miljöfarligt avfall, kvarstår kostnadsproblematiken för omhändertagandet av avfallet. Av rådande praxis framkommer att kostnaderna för omhändertagandet utgör *massafordringar*,

vilket innebär att kostnaderna för omhändertagande av miljöfarligt avfall ska prioriteras före eventuell utdelning till konkursborgenärerna. Dessa icke abandoneringsbara massafordringar ådras sig boet i huvudsak i direkt samband med konkursutbrottet, vilket innebär att konkursboet i samma stund riskerar att hamna på obestånd och sedermera försättas i konkurs.

Med beaktande av det nyss anförda kan man ifrågasätta om miljörettens inflytande på konkursförfarandet ska tillåtas få sådana drastiska konsekvenser att konkursinstitutet förlorar sin avsedda funktion, vilket direkt medför skada för det borgenärskollektiv vars intresse institutet ska tillgodose. Ytterligare en försvårande omständighet är att konkursborgenärerna oftast kan antas sakna vetskap om det miljöfarliga avfallet, eller i vart fall inte haft möjlighet att kontrollera eller påverka avfallshanteringen. Rimligen bör staten stå för sådana kostnader, med beaktande av att staten dels bör ha intresse av effektiv konkurshantering, dels att staten har större kapacitet än konkursborgenärerna att bära ekonomiska förluster av nämnda slag.

En lösning för att undvika problematiken är att miljörettsliga anspråk i förvaringsfall, vilka uteslutande har sin grund i gäldenärens handlingar eller underlåtenhet *före* konkursutbrottet, ska utgöra *konkursfordringar*, medan nya eller utökade miljöanspråk som uppstår till följd av att konkursboet fortsätter att bedriva konkursgäldenärens verksamhet ska utgöra massafordringar. En sådan lösning torde minska behovet av abandonering samt risken för konkursbokkonkurs. Dessutom borde ett sådant förfarande tillgodose borgenärskollektivets på KonkL och FRL grundade krav på likabehandling.

En annan lösning är att pröva möjligheten till personligt betalningsansvar för ställföreträdare för konkursbolaget som varit medveten om eller genom grov vårdslöshet förbisett att miljöfarligt avfall inte kommer att kunna omhändertas eller avlägsnas på ett korrekt sätt. Ett sådant ansvar skulle exempelvis kunna aktualiseras om den miljörettsliga konkursfordringen inte blir betald vid eventuell utdelning. Det personliga betalningsansvaret skulle ut-

göra ett regelmässigt ansvarsgenombrott, vilket riskerar att minska attraktiviteten att investera i associationsformer utan personlig ansvarighet.

En invändning mot anförda alternativa lösningar är att en konkursfordring kan leda till ett svagare miljöskydd, eftersom konkursfordringar riskerar att få sämre utdelning än massafordringar.

5.3 En framtida abandoneringsrätt

Avsaknaden av explicit lagstöd för abandonering skapar en osäkerhet i grundläggande frågor om abandoneringsinstitutet, i synnerhet vad gäller abandoneringens ansvarsbefriande verkan vad gäller miljöfarligt avfall. Även om man i doktrin och praxis verkar vara tämligen överens att det föreligger en allmän abandoneringsrätt, bör lagstiftaren överväga att skapa ett explicit lagstöd för att bland annat undvika tillämpningsproblem när konkursrätten sammanstöter med annan lagstiftning, så som MB. Särskilt med beaktande av att MB har skapats utan beaktande av konkursrättsliga aspekter.

En sådan specialreglering borde inordnas under KonkL eller FRL, istället för MB. Grunden för detta är att andra juridiska spörsmål som exempelvis obetald hyra i konkurs eller obetalda löner inte i första hand behandlas i jordabalk eller arbetslagstiftningen, utan i KonkL och man borde därmed inte göra undantag för andra rättsområden såsom miljö rätt. Härutöver skapas en enhetlig konkurslagstiftning, vilket överbryggat kompetensbristen mellan olika domstolar. Rimligen bör den domstol som beviljat konkursansökan svara för alla frågeställningar som har med den beröra konkursen att göra.

5.4 Slutsats

Till följd av MÖD 2015:19 kan ett konkursbo inte abandonera miljöfarligt avfall, som initialt ingår i konkursboets förmögenhetsmassa, till förmån för konkursgäldenären. Ett konkursbo kan således inte begränsa eller undgå

miljörättsligt ansvar för miljöfarligt avfall som konkursgäldenären genererat *före* konkursutbrottet. Ur ett konkursrättsligt perspektiv är detta problematiskt, eftersom abandonering utgör ett nödvändigt och vanligt förekommande inslag i den praktiska konkurshantering, särskilt med hänsyn till att abandonering utgör ett skydd mot insolvens och konkursbokkonkurser.

Med beaktande av det nyss anförda kan man ifrågasätta om miljörettens inflytande på konkursförfarandet ska tillåtas få sådana drastiska konsekvenser att konkursinstitutet riskerar att förlora sin avsedda funktion, vilket direkt medför skada för det borgenärskollektiv vars intresse institutet ska tillgodose.

Käll- och litteraturförteckning

Offentliga tryck

Propositioner (Prop.)

Prop. 1975:6	Regeringens proposition om ändring i konkurslagen (1921:225) m.m.
Prop. 1986/87:90	Om ny konkurslag.
Prop. 1997/98:45	Miljöbalk.

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2010:2	Ett samlat insolvensförfarande – förslag till ny lag.
------------	---

Litteratur

- I. Darpö, Jan, Konkurs och miljöansvar, i: *Insolvensrättsligt forum 28–29 januari 1999*. Iustus förlag. [cit. Darpö (1999)].
- II. Gregow, Torkel (1997), Abandonering, i: *Insolvensrättsligt forum 22–23 januari*. Iustus förlag. [cit. Gregow (1997)].
- III. Håstad, Torgny (1996), *Sakrätt avseende lös egendom*. Norstedts Juridik. [cit. Håstad (1996)].
- IV. Håstad, Torgny (1997), Abandonering, i: *Insolvensrättsligt forum 22–23 januari 1997*. Iustus förlag. [cit. Håstad (1997)].
- V. Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Studentlitteratur. [cit. Kleineman (2018)].

- VI. Lehrberg, Bert (2018), *Praktisk juridisk metod*. Iusté. [cit. Lehrberg (2018)].
- VII. Mahmoudi, Said & Rubenson, Stefan (2004), *Miljörättens grunder: Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv*. Norstedts Juridik. [cit. Mahmoudi & Rubenson (2004)].
- VIII. Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotta (2017), *Den svenska miljörätten*. Iustus förlag. [cit. Michanek & Zetterberg (2017)].
- IX. Möller, Mikael, Konkurs och miljöansvar, i: *Insolvensrättsligt forum 28–29 januari 1999*. Iustus förlag. [cit. Möller (1999)].
- X. Möller, Mikael Charlotta (2016), *Insolvensrättsliga utlåtanden*. Wolters Kluwer. [cit. Möller (2016)].
- XI. Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. Norstedts Juridik. [cit. Sandgren (2018)].
- XII. Welamson, Lars & Mellqvist, Mikael (2017). *Konkurs: och annan insolvensrätt*. Norstedts Juridik. [cit. Welamson & Mellqvist (2017)].

Artiklar

- I. Berglund, Jörgen (1998/1999), 'Något om abandonering av konkursgäldenärens egendom.', i: *JT* 1997/98, s 40–47. [cit. Berglund (1998/1999)].

Elektroniska källor

- I. Kronofogdemyndigheten: *Handbok för konkurstillsyn*, <www.kronofogden.se>, besökt 2019-11-12. [cit. Kronofogden (2019)].

- II. Mikael Mellqvist, kommentar 258 till 7 kap. 8 § KonkL, Karnov, <www.pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se>, besökt 2019-12-10. [cit. Mikael Mellqvist, kommentar 258 till 7 kap. 8 § KonkL, Karnov, besökt 2019-12-10].

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen (NJA)

NJA 1946 s. 25.

NJA 1984 s. 602.

NJA 1996 s. 46.

NJA 1997 s. 53.

NJA 1997 s. 787.

NJA 1999 s. 131.

NJA 1999 s. 777.

NJA 2004 s. 777.

NJA 2006 s. 662.

NJA 2009 s. 41.

Mark- och miljööverdomstolen (MÖD)

MÖD 2010:10.

MÖD 2015:19.

Svea hovrätt, M 10996–16, beslut 2017-02-03.

Mark- och miljödomstolen (MMD)

Växjö tingsrätt, M 4215–16, dom 2016-11-25.

Växjö tingsrätt, M 2954–16, dom 2016-12-14.

Koncessionsnämnden (KN)

KN B 128/91.

KN B 250/92.

KN B 159/93.